

DE OBOTFÄRDIGAS FÖRHINDER

DE SOM i en framtid skola skildra denna tids händelser, skola helt visst icke kunna undgå att förvåna sig över vissa drag i 1920- och 1930-talens europeiska och svenska historia. De skola förundra sig över den splittring, den sorglöshet och den flathet, varmed demokratierna mötte de framväxande diktatursträvandena. De skola häpna över den brist på initiativ och kraft, varmed de borgerliga demokratierna mötte sitt öde och föllo offer för rörelser, som levde på virriga tankar och dåliga tider, men som också hade mod och kraft att handla. Medan Tysklands liberala och konservativa partier grälade om dagspolitikens större och mindre bagateller och med konstlade medel upprätthöll en onaturlig splittring, grepo nationalsocialisterna makten för att genomföra en politik, som är — hur den än må bedömas — långt mera revolutionär än den, som var aktuell före 1933.

Men även vår svenska samtid skall helt visst ställa en framtida forskning inför märkliga problem. Skall man icke förvåna sig över den försoffade sorglöshet och den meningslösa splittring, varmed svenskt borgerskap betraktar en hotande socialdemokratisk översvämning? Ty gäller det icke om våra borgerliga partier, att de i allt väsentligt äro ense både om principer och aktuella sakfrågor och att deras splittring endast kan få sin förklaring ur andra, mindre betydelsefulla synpunkter? Ingen skall undgå att se att den borgerliga splittringen möjliggjorts genom den borgerliga mask, som den svenska socialdemokratien har anlagt för att vinna den eftertraktade majoriteten. Men vår socialdemokrati har kvar sitt socialistiska principprogram och ingen ansvars-kännande borgerlig politiker kan undgå att räkna med att det programmet en gång kan bliva allvar. De politiker, som icke tagit denna möjlighet i ögonsikte utan förhjälp vår socialdemokrati till maktfulla positioner på samhällets alla områden, har påtagit sig ett svårt ansvar. Den majoritet, som vinnes med borgerliga talesätt och en borgerlig politik, kan till sist användas för genomtrufande av en

De obotfärdigas förhinder

socialistisk politik, i överensstämmelse med ett socialistiskt principprogram. Våra socialdemokratiska ledare skola alltid kunna peka på att de aldrig ha förnekat detta program.

Det är framför allt för att gardera den svenska rättsstaten mot dylika överraskningar, som högerpartiet vid årets riksdag framlagt sitt förslag att giva grundlags helgd åt det nuvarande samhällets bärande principer. Dessa principer ha icke förut behövt ett sådant skydd. Långa tider ha dessa grundsatser icke ens på allvar varit bestridda, och det traditionella svenska maktdelnings-systemet har för övrigt utgjort en säker garant mot obehagliga överraskningar. Nu är läget ett helt annat. Det ligger inom de näraliggande möjligheternas gränser att riksdagens bägge kamrar komma att behärskas av ett parti, som har socialiseringen på sitt principprogram. Och det parti, som genomför det programmet, skall helt visst ganska snart finna, att medborgerlig frihet icke är förenlig med ekonomisk ofrihet, att den personliga äganderättens upphävande kräver en snäv begränsning även av många andra »mänskliga rättigheter». De makthavare, som i sina händer lyckats förena den politiska och ekonomiska makten i samhället, torde för övrigt vara så angelägna att bevara sina oerhörda maktresurser, att de icke vilja tolerera den fria kritik, som är den borgerliga statens livsnerv.

Vårt borgerliga samhälle har i allt väsentligt en »liberal» struktur. Även om man icke i ordet »liberal» inlägger den snäva och trånga betydelse, som det fått genom att missbrukas som en partipolitisk etikett, hade det dock varit rimligt att vänta, att en motion till skydd för det nuvarande samhällets principer skulle vinna stöd av det parti, som en gång kallade sig liberalt och väl ännu gör anspråk på att vara det. Folkpartiet har emellertid genom sin tongivande press bestämt tagit avstånd från denna motion, under djupa reverenser för de principer den innehåller. För folkpartiet synes avståndstagandet från högern vara en väsentligare sak än stärkandet av det borgerliga samhällets grundvalar.

Det har sitt intresse att se, med vilka skäl folkpartiets ledareförfattare avvisa motionen och dess yrkande. Argumenteringen går fram på ganska olika linjer. Där den är som enklast heter det blott, att man icke kan förhindra en social revolution genom lagar. Det kan knappast vara någon hemlighet att man kan genomföra en sådan revolution *genom* lagstiftning och att vårt socialdemo-

kratiska parti öppet deklarerar sina avsikter att med legala medel uppnå detta sitt syfte. I den svenska historiens revolutioner ha revolutionärerna själva alltid varit ytterst angelägna att betona att de rört sig inom lagens rāmärken. Motionen avser icke heller någonting annat än att hindra, att en tillfällig maktinnehavare med kungliga förordningar och vanlig lagstiftning genomför en fullständig omvälvning av vårt samhällsliv. Genom att kräva, att en sådan endast skall kunna ske genom grundlagstiftning, fordrar man för det första, att folket i val skall få göra sin röst hörd, för det andra att den grundligare prövning skall föregå avgörandet, som ligger däri, att tvenne riksdagens beslut äro nödvändiga. När vår nuvarande rättsordning bereder dessa extra garantier för så tämligen likgiltiga ting som frågorna om statsrådets rang etc., så synes det rimligt, att samhällsordningens rättsliga grundvalar icke erhålla ett mindre skydd.

Liberala ledareförfattare ha skyndat sig förklara, att ingen grundlagstiftning kan skydda ett samhälle mot revolutionärt våld. En tidning har i detta sammanhang föraktfullt talat om »pappersparagrafer». Ja, naturligtvis äro alla paragrafer i viss mening »pappersparagrafer». Men när har en lagstiftare resignerat inför ett sådant betraktelsesätt? Och skulle icke samma snillrika anmärkning kunna riktas mot varje försök att på lagstiftningens väg trygga samhällets rättsordning? Icke desto mindre har det svenska rättssamhället byggts upp under den hypotesen — vilken i stort sett visat sig hållbar — att lagar och grundlagar skola respekteras. Vare det nog sagt, att den i högermotionen anvisade grundlagstiftningen icke avser att vara ett hinder mot revolutionärt våld men väl ett skydd mot antidemokratiska improvisationer, som i form av kungliga förordningar och enkel lagstiftning äsyfta att i grunden förvandla vårt samhälle.

Andra kritiker ha anmärkt, att ett inskrivande i grundlagen av förenings-, församlings-, yttrande- och religionsfriheten samt den personliga äganderätten icke skulle innebära något annat än allmänna direktiv för lagstiftningen och att detaljbestämmelserna i denna sistnämnda alltid skulle bliva avgörande. Dessa kritiker ha icke gjort sig besväret observera, att motionen uttryckligen förutsätter, att de önskade grundlagsstadgandena skola ha bindande verkan. Det nuvarande samhällets grundläggande principer skola, enligt motionärernas yrkande, införas och bestämmas »på sådant sätt, att de icke kunna åsidosättas utan en ändring av svensk

grundlag». Det är alltså icke fråga om att i grundlag införa några pia desideria utan att inskriva bindande rättsbud, som andra lagar icke få kränka. Det kan tilläggas, att den regering och den riksdagsmajoritet, som gjorde sig skyldiga till en uppenbar kränkning av grundlagarna, helt visst redan härigenom skulle komma i en ogynnsam ställning vid nästa val. Svensk lag bäres sedan gammalt upp av svenskt rättsmedvetande — och behöver helt visst detta stöd. Vid bedömandet av motionens krav bör man emellertid också beakta, att svensk lagstiftning i sin tur bidrager till att utforma det svenska folkets rättsmedvetande. Ett inskrivande i grundlag av det borgerliga samhällets fundamentala principer skulle hos det svenska folket befästa den tanken, att man ej med lättsinniga improvisationer av tillfälliga majoriteter får rubba på de grundvalar, varpå vårt samhällsliv hittills har vilat.

Efter de här redovisade argumenten ha de liberala kritikerna fört fram en anmärkning, som ensam skulle ha varit avgörande — om den varit riktig. Man säger, att det är omöjligt att i grundlag formulera de principer, som högern velat skydda. Det är emellertid uppenbart, att det, som kan formuleras i en vanlig lag eller i en kunglig förordning, det kan också formuleras i en grundlag. Skulle man t. ex. i fråga om den personliga äganderätten icke vilja införa de modifikation och begränsningar, som denna undergått i modern tid, kan man nöja sig med bestämmelsen, att inga nya begränsningar äro tillåtna utom i de former, som äro stadgade för grundlagsändring. Ett sådant stadgande skulle visserligen innebära en utvidgning av det svenska grundlagsbegreppet, men det äger åtskilliga utländska motsvarigheter. För vinnandet av ett stort syfte vore det kanske också tillåtet och tillbörligt att införa en ny form. Det kan tilläggas, att åtskilliga demokratiska författningar ha givit de i högermotionen framförda principerna sitt stöd. Då kritikerna särskilt dröjt vid de svårigheter, som äro förenade med den personliga äganderättens grundlagsfästade, kan det vara på sin plats att erinra om stadgandena i Förenta staternas författning (Tilläggsartikel V), Norges grundlag (§§ 101, 105, 106, 107), Danmarks grundlag (§§ 80, 81), den tyska Weimar författningen (art. 153) och Nederländernas författning (art. 152). I alla dessa författningar har det nu förment omöjliga varit möjligt. Men de liberala kritikerna ha väl icke gjort sig mödan att låta blicken falla utanför den stuguknut, där den svenska politikens små taktiska beräkningar ha sitt svängrum.

Statsministern har i ett tal i Göteborg förklarat, att han icke har någonting att invända mot högerens motion — utom naturligtvis när det gäller äganderätten. Så har man då fått ett klart besked från den svenska socialdemokratiens ledare, att han icke vill giva den personliga äganderätten ens det skydd, som dess grundlagsfästade skulle innebära. Han vill förbehålla sig rätten att med kort frist och utan vädjan till valmanskåren göra intrång även på denna väsentliga punkt. Och han synes kunna påräkna folkpartiets åtminstone indirekta stöd och sympatier. Ja, dess motstånd kommer att resas även mot ett grundlagsfästade av de övriga principer, som motionen aktualiserat — om man vågar döma av presskommentarerna.

Ett tillägg är måhända nödvändigt att göra. Nutida borgerlig och konservativ livssyn kan naturligtvis icke blott ha människornas fri- och rättigheter för ögonen. I lika hög grad måste den vara genomträngd av pliktbud. Människornas skyldigheter att tjäna samhället, att underordna sig gemensamma intressen och fylla solidariska förpliktelser äro icke mindre bjudande nu än tillföre. Att i grundlagen inskräpa några av de viktigaste medborgarplikterna, i syfte att därmed påverka rättsmedvetandet och höja samhällsmoralen, kunde förvisso vara värt att överväga i samband med ett inskrivande av ett starkare konstitutionellt skydd för vissa rättigheter. Men problemet är uppenbarligen icke alldeles detsamma i de bägge fallen. I ett frihetssamhälle är pliktuppfyllelsen främst en fråga om administration och rättsskipning men de bärande frihetsrättigheternas garanterande ett konstitutionellt spörsmål.

Den engelske politikern Arthur J. Balfour, som själv var känslig för liberala tänkesätt och vid olika tillfällen samarbetade med liberala fraktioner, skrev en gång ett pessimistiskt ord om »this slippery whig, whom it is so difficult to differ from, and so impossible to act with». Det skall snart visa sig, om svensk höger och svensk liberalism kunna samverka i sina strävanden att befästa det borgerliga samhället. Kan icke ett sådant samarbete komma till stånd, då minskas för visso möjligheterna att upprätthålla ett samhälle, som väsentligen skapats genom konservativa och liberala krafter och som de båda meningsriktningarna ha ett gemensamt intresse att konservera och liberalisera.